

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО



Голова приймальної комісії з набору
до аспірантури та докторантури
Білоцерківського національного
аграрного університету, професор
Олена ШУСТ

«21» травня 2026 року

**Програма вступного іспиту до аспірантури зі
спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні
відносини» за освітньо-науковою програмою підготовки
доктора філософії у Білоцерківському національному
аграрному університеті**

Програма вступного іспиту для вступників до аспірантури зі спеціальності С1 – «Економіка та міжнародні економічні відносини», за освітньо-науковою програмою підготовки доктора філософії (PhD)
21 травня 2026 року.

Розробники:

Варченко О.М. – доктор економічних наук, професор, БНАУ
Шуст О.А. – доктор економічних наук, професор, БНАУ
Крисанов Д.Ф. – доктор економічних наук, професор, академік НААН, БНАУ
Феофілов С.Л. – доктор економічних наук, ТОВ «Консалтингова агенція «УкрАгроКонсалт»
Юхименко П.І. – доктор економічних наук, професор, БНАУ
Сокольська Т.В. – доктор економічних наук, професор, БНАУ
Задорожна Р.П. – кандидат економічних наук, доцент, БНАУ
Білик О.В. – кандидат економічних наук, доцент, БНАУ
Паламарчук В.В. – аспірант

Програму вступного іспиту розглянуто та затверджено на засіданні академічної ради:

Протокол № 5 від "05" травня 2026 року

Голова Академічної ради,
доктор економічних наук



Ольга ВАРЧЕНКО

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Аспірантура є основною формою підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів вищої кваліфікації, що відповідає третьому (освітньо-науковому) рівню вищої освіти, успішне виконання освітньо-наукової програми якого передбачає присудження ступеня доктора філософії.

Метою фахових вступних випробувань є встановлення рівня знань та умінь осіб, які виявили бажання навчатися в аспірантурі за спеціальністю С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини» та виявлення схильності до ведення науково-дослідницької та пошуково-аналітичної роботи для визначення здатності вступників засвоювати відповідні фахові навчальні програми.

Програма вступного іспиту складається з наступних блоків, які відповідають науковій спеціалізації кафедр, що здійснюють підготовку та є випусковими для спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини» за освітньо-науковим рівнем PhD (доктор філософії):

1. Історія економічної думки
2. Мікроекономіка
3. Макроекономіка
4. Аграрна економіка та сільський розвиток
5. Економіка підприємств (за видами економічної діяльності)
6. Соціальна економіка

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ВСТУПНОГО ІСПИТУ

БЛОК 1 «ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ»

Цивілізаційна парадигма суспільствознавства як методологічна основа вивчення історико-економічних дисциплін. Теорія наукової революції та нових парадигм, за Т. Куном. Теорія науково-дослідних програм, «твердого ядра» та «захисного поясу» науки, за І. Лакатосом. Логіка наукового відкриття та суперництво теорій, за К. Поппером. Роль історії економічної думки у формуванні сучасних економічних концепцій.

Етапи розвитку історії економічної думки. Докласична та класична економічна думка. Докласичний період історії думки: античність (Платон, Аристотель), середньовіччя (меркантилізм, за В. Стаффордом, А. Монкретьеном).

Умови виникнення та загальна характеристика класичної політичної економії.

Економічна теорія фізіократів. Вчення про чистий продукт, продуктивну і непродуктивну працю. «Економічна таблиця» Ф. Кене.

Економічне вчення А. Сміта: поділ праці, теорія цінності, визначення капіталу, вчення про продуктивну і непродуктивну працю.

Економічне вчення Д. Рікардо: теорія цінності, вчення про прибуток, заробітну плату, теорія земельної ренти, проблема відтворення і реалізації.

Вчення Ж.Б. Сея про три фактори виробництва, закон попиту та пропозиції.

Завершення класичної політичної економії в працях Дж.С. Мілля.

Зародження марксистської політичної економії. Розробка К. Марксом і Ф. Енгельсом економічної теорії капіталізму.

Розвиток класичної політичної економії в Україні. Економічні погляди І. Вернадського та Т. Степанова, М. Зібера .

Системи національної політичної економії в Німеччині. Економічні погляди Ф. Ліста. Доктрина «індустріального виховання нації». Концепції історичної школи: стара (В. Рошер, Б. Гільдебранд, К. Кніс) і нова історична школи (Г. Шмоллер, Л. Брентано, К. Бюхер). Австрійська школа граничної корисності. Теоретичні погляди К. Менгера. Формування неокласичної традиції. Економічна теорія А. Маршалла: теорія ціни, попиту та пропозиції. Неокласична теорія ринку. Американська школа маржиналізму (Д.Б. Кларк). Математична школа в політичній економії. Теоретичні моделі економічної рівноваги Л. Вальраса, В. Парето.

Київська політекономічна школа. Економічні погляди М. Бунге. Синтетична теорія цінності М. Туган-Барановського. Теорія граничної корисності Є. Слуцького.

Напрямки розвитку економічної теорії: кейнсіанство, неолібералізм, інституціоналізм. Кейнсіанство. Історичні умови виникнення кейнсіанства. Теоретична система Дж.М. Кейнса. Макроекономічний аналіз. «Основний психологічний закон» Дж.М. Кейнса. Теорія мультиплікативних ефектів. Економічна програма державного регулювання Дж.М. Кейнса.

Посткейнсіанство: причини виникнення та зміст ідей.

Напрямки розвитку економічної теорії: кейнсіанство, неолібералізм, інституціоналізм. Кейнсіанство. Історичні умови виникнення кейнсіанства. Теоретична система Дж.М. Кейнса. Макроекономічний аналіз. «Основний психологічний закон» Дж.М. Кейнса. Теорія мультиплікативних ефектів. Економічна програма державного регулювання Дж.М. Кейнса. Посткейнсіанство: причини виникнення та зміст ідей.

Неолібералізм. Еволюція неокласичної теорії напочатку ХХ ст. Перегляд неокласичної концепції ринку. Теорії монополії Дж. Робінсон, Е. Чемберліна. Виникнення неолібералізму та його основні школи. Теорія порядків В.Ойкена. Монетаризм М. Фрідмена. Неокласичне відродження. А. Лаффер. Р. Лукас. Неокласичний синтез. П. Самуельсон. Теорія підприємництва, інновацій та економічної динаміки Й. Шумпетера

Соціально-економічні умови виникнення традиційного (старого) інституціоналізму. Ідейно-теоретичні джерела та теоретико-методологічні засади. Основні течії традиційного інституціоналізму: соціально-психологічна течія (Т. Веблен); соціально-правова течія (Дж. Коммонс); кон'юнктурно-статистична течія (У. Мітчелл). Етапи еволюції та пріоритетні проблеми теоретичних досліджень традиційного інституціоналізму в другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Соціально-інституційні технократичні концепції посткапіталістичної трансформації економіки. Теорії індустріального та постіндустріального суспільства, “третьої хвилі”, інформаційної економіки (Дж. Гелбрейт, Д. Белл, А. Тоффлер та ін.). Теоретико-методологічні засади та структура нового інституціоналізму на рубежі ХХ-ХХІ ст.: теорія трансакційних витрат (Р. Коуз, О. Вільямсом); економічна теорія прав власності (Р. Коуз, А. Алчіан); теорія суспільного вибору (Дж. Б'юкенен); нова економічна історія та теорія інституційних змін (Д. Норт, Р. Фогель). Місце інституціоналізму в історії економічних учень.

Історичні умови еволюції неокласичного напрямку. Сучасний лібералізм. Неоавстрійська школа.

Виникнення неолібералізму. Ордолібералізм. Теорія «соціального ринкового господарства». Економічна програма.

«Консервативна контрреволюція». Теорія економіки пропозиції. «нова класична макроекономіка» і теорія раціональних очікувань.

Теорії індустріалізму. Ідеї технологічної трансформації суспільства. Неінституціоналізм. Концепції інтелектуальної технології та інформаційного суспільства. Гуманістичний напрям в економічній науці. Вірджинська школа.

Поведінкова економіка. Методологія поведінкової економічної теорії. Методи і теорії прийняття рішень. Поведінкова теорія ігор та поведінкові фінанси. Евристики. Експериментальна економіка. Моделі, що базуються на перевагах і переконаннях інвесторів.

Трансформація класичної фірми у цифрову платформу. Теорія двосторонніх та багатосторонніх ринків (Ж. Тіроль). Економіка спільного використання (Sharing Economy) та гіг-економіка. Формування інноваційно-цифрових екосистем

в аграрній та промисловій сферах (Екосистеми Industry 4.0 та 5.0).

Еволюція концепції ESG (Environmental, Social, and Governance) в управлінні підприємствами. Економічні моделі циркулярної (кругової) економіки та зелена логістика в ланцюгах доданої вартості. Теорія інституційних пасток при переході до низьковуглецевої економіки.

Сучасна монетарна теорія (ММТ) та її критика. Особливості формування адаптивних моделей управління та систем раннього попередження (Early Warning Systems) для забезпечення стійкості підприємств в умовах воєнної та геополітичної невизначеності.

Перелік основних питань з історії економічної думки для підготовки до здачи вступних іспитів:

1. Підходи та критерії періодизації господарського розвитку суспільства.
2. Історичні передумови виникнення, загальна характеристика та етапи розвитку меркантилізму.
3. Особливості меркантилістської політики західноєвропейських держав в період зародження ринкового господарства.
4. Економічні погляди В. Петті та П. Буагільбера.
5. Теорії відносних (А. Сміт) і абсолютних (Д. Рікардо) переваг в зовнішніх економічних відносинах країн Європейської цивілізації та їх сучасне значення.
6. Маржинальний напрям економічної думки.
7. Роль реформ 1848 р. та 1861р. у становленні ринкових відносин в Україні. Українська економічна думка про необхідність та труднощі реформування національного господарства.
8. Характерні особливості розвитку економіки України в пореформений період (60–70-ті роки ХІХ ст.) та відображення цих процесів у вітчизняній економічній думці . 5
9. Київська соціально-психологічна школа (М. Х. Бунге, М. І. Туган-Барановський, В. Я. Железнов, Д. І. Піхно) про закономірності та особливості ринкової еволюції в Україні.
10. Особливості промислового розвитку України на межі ХІХ–ХХ ст. Українська економічна думка про становлення та сутність монополій.
11. Становлення світового господарства. Концепції імперіалізму як відображення зовнішньоекономічної політики країн Західної Європи.
12. Криза світового господарства (1929–1933 рр.) та шляхи виходу з неї. Сутність політики «Нового курсу» Ф.Д. Рузвельта.
13. Зміни в господарствах країн Західної цивілізації в 20–30-ті рр. ХХ ст. та їх відображення в теоретичній системі Дж.М. Кейнса.
14. Особливості економічної кризи 1929-1933 років у Німеччині. Роль німецької школи неолібералізму у господарському відродженні країни.
15. Господарство провідних країн Західної цивілізації на етапі державно-монополістичного розвитку. Теорії конкуренції Е. Чемберліна, Дж. Робінсон.

16. Загальна характеристика розвитку світової системи господарства і провідних напрямів економічної думки в 50–70-ті роки ХХ ст.
17. Посилення ролі держави в господарстві суспільств Західної цивілізації та його аргументація в економічній думці в 50–70-ті роки ХХ ст.
18. Вплив військово-конверсійних факторів на розвиток національних економік провідних країн Європи після Другої світової війни. План Дж. Маршалла.
19. Грошовий сектор економіки та економічна суть монетаризму. М. Фрідмен.
20. Теорії економіки пропозиції і раціональних очікувань та їх практичне використання.
21. Зміна ролі факторів економічного розвитку та еволюція інституціоналізму у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.
22. Зміна галузевої структури виробництва та становлення і розвиток теорії постіндустріального суспільства.
23. Теоретичні особливості нео-та нового інституціоналізму.
24. Трансакційний сектор економіки, теорія прав власності та трансакційних витрат. Теорема Р. Коуза.
25. Історичні умови виникнення неолібералізму. Теоретичні основи та методологічні принципи.
26. Основні школи неолібералізму. Проблематика досліджень англійської (лондонської) та французької (паризької) шкіл неолібералізму.
27. Виникнення німецького ордолібералізму. Фрайбурзька школа: особливості теорії та методології.
28. Вчення про ідеальні типи господарства В. Ойкена. Ринкова свобода та соціальна справедливість.
29. Становлення неоавстрійської школи неолібералізму.
30. Філософські та наукові основи економічної теорії Ф.фон Хайєка. Філософія економічної свободи. Концепція спонтанного ринкового порядку.
31. Теорія ціноутворення, капіталу та відсотку. Денаціоналізація грошей.
32. Критичний аналіз кейнсіанської економічної теорії та практики господарювання.
33. Кейнсіанство - провідний напрям світової економічної думки 40-70 рр., його еволюція.
34. Історичні умови формування неокейнсіанства. Його зміст та структура.
35. Неокейнсіанська теорія економічного циклу (Дж. Хікс, Е. Хансен).
36. Проблеми динамічної рівноваги та циклічних коливань. Роль інвестицій в теоріях циклу.
37. Криза кейнсіанського напрямку другої половини 70-х рр.: причини та наслідки.
38. Перегрупування основних напрямів світової економічної думки. Втрати кейнсіанством теоретичного лідерства. Неокласичне відродження.
39. Посткейнсіанство: економічна суть та загальна характеристика.
40. Структура посткейнсіанства. Англійська (Кембріджська) гілка

посткейнсіанства (Дж. Робінсон, Н. Калдор, П. Сраффа, Дж. Ітуелл).

41. Неоінституціоналізм: традиційний інституціоналізм та неокласика.

42. Неоавстрійська школа (Ф. Хайек) та філософсько-методологічні принципи неокласичного аналізу.

43. Модифікація методологічних засад традиційної неокласики в структурі неоінституційної теорії. Інституційний лібералізм нового типу.

44. Інституційна методологія холізму, інституційний детермінізм. Включення в предмет дослідження права, соціології, психології, політики

45. Розробка теорії економіки права (Р. Коуз, Р. Познер, Г. Калабрезі).

46. Право як система угод. Логіка ринкового аналізу права.

47. Теорія суспільного вибору (Дж. Б'юкенен, Г. Таллок, Д. Мюллер).

48. Теоретико-методологічні витoki еволюційної методології в економічній науці.

49 К. Маркс, Т. Веблен, А. Маршалл, Й. Шумпетер, Ф. Фон Хайек як передвісники теорії економічної еволюції.

50 Сучасний економічний еволюціонізм. Суть еволюційного методу.

51. Трансформація класичної фірми у цифрову платформу: теоретико-методологічні підходи та сутнісні відмінності.

52. Теорія двосторонніх та багатосторонніх ринків у працях Ж. Тіроля та її значення для сучасного антимонопольного регулювання.

53. Економіка спільного використання (Sharing Economy) та гіг-економіка: інституційні особливості, переваги та ризики для ринку праці.

54. Концептуальні засади формування інноваційно-цифрових екосистем в умовах парадигм Industry 4.0 та Industry 5.0 (на прикладі аграрного або промислового секторів).

55. Еволюція концепції ESG (Environmental, Social, and Governance) в системі стратегічного управління сучасними підприємствами.

56. Теоретико-методологічні засади моделювання циркулярної (кругової) економіки та її вплив на ресурсоефективність виробництва.

57. Теорія інституційних пасток (або технологічних обмежень) та економічні бар'єри при переході національних економік до низьковуглецевої моделі розвитку.

Список рекомендованої літератури

1. Небога Т. Історія економіки та економічної думки : навч. посібник / Т. Небога, А. Вдовиченко; ОДАУ. Вид. 2-ге. Одеса : Астропринт, 2024. 140 с.

2. Лісовицький В. Історія економічних вчень. К. : Центр навчальної літератури, 2020. 240 с

3. Економічна теорія : (історія економіки та екон. думки, політекономія, мікроекономіка, макроекономіка) : навч. посіб. : Ч. 1 / /Мацелюх Н. П. та ін. ; Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 531 с.

4. Боднарчук Т. Л. Історія економіки та економічної думки : навч.-метод. посіб. Кам'янецьПодільський : Ковальчук О. В., 2021. 121 с.

5. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / Г. П. Пасемко, Л.

Г. Бага, Г. Є. Беседіна та ін. Вид. 2-ге, змін. і допов. Харків : ХНАУ, 2020. 243 с.

6. На перехресті парадигм: М. І. Туган-Барановський в історії економічної думки / Л. П. Горкіна; НАН України, ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України». Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2021. URL: ief.org.ua/docs/mg/336.pdf

7. Краус Н. М. Історія економіки та економічної думки: структурно-логічні схеми, таблиці, малюнки : навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2021. 504 с.

8. Мацелюх Н. Економічні теорії в системі наукових економічних знань : навчальний посібник / Н. Мацелюх, І. Максименко, В. Мартиненко, М. Телищук, М. Корж, В. Нікончук, Т. Рябокінь, М. Скорик. К. : Центр учбової літератури, 2021. 226 с.

БЛОК 2 «МІКРОЕКОНОМІКА»

Застосування і межі мікроекономічної теорії. Проблема обмеженості ресурсів і необхідності вибору. Альтернативність цілей використання обмежених ресурсів і раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин. Суб'єкти та об'єкти економічних відносин на мікрорівні. Індивід, домогосподарство. Фірма. Методологія мікроекономіки: теорії і моделі.

Попит на товари в умовах досконало конкурентного ринку. Форми представлення попиту: аналітична, таблична та графічна. Закон попиту та його пояснення базовими положеннями теорії поведінки споживача. Фактори зміни попиту та їх аналіз.

Концепція еластичності та її використання в мікроекономічному аналізі. Цінова еластичність попиту. Інтерпретація значень еластичності.

Пропозиція: суть і засоби подання. Закон пропозиції та його пояснення базовими положеннями теорії виробництва і витрат.

Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага. Зміни в ринковій рівновазі: порівняльний статичний аналіз. Концепція «надлишку споживача» й «надлишку виробника» як теоретичне обґрунтування взаємовигідності ринкового обміну.

Мікроекономічний аналіз можливих наслідків державного втручання у формування ринкової рівноваги.

Корисність в економічній теорії і проблема її виміру. Пояснення вибору споживача з кардиналістських позицій. Закон спадної граничної корисності блага. Процес споживання та динаміка зміни сукупної і граничної корисності. Сутність раціонального вибору споживача. Ординалістський підхід щодо вибору споживача. Вибір споживача з ординалістських позицій. Інструментарій ординалістської теорії: крива байдужості, бюджетна лінія. Оптимум споживача як модель раціонального споживчого вибору. Вирівнювання зважених граничних корисностей і рівновага споживача.

Реакція споживача на зміну його доходу. Реакція споживача на зміну цін товарів.

Ефект заміщення та ефект доходу: економічний зміст понять. Ефекти заміщення і доходу як основа побудови функції індивідуального попиту на благо в ординалістській теорії корисності.

Поняття фірми. Фактори виробництва, їх групування та варіації. Поняття

і параметри виробничої функції. Основні види вибору підприємства: що виробляти (продукція, роботи, послуги), як виробляти (технологія, фактори виробництва), для кого виробляти (ринки, споживачі, ціни).

Виробнича функція з одним змінним фактором та її графічне відображення. Спадна віддача (продуктивність) змінного фактору виробництва та її врахування в обґрунтуванні рішень щодо розширення чи згортання виробництва.

Заміщуваність і доповнюваність факторів виробництва у поясненні вибору виробником оптимальної комбінації ресурсів. Гранична норма технічного взаємозаміщення.

Збільшення випуску за рахунок пропорційного нарощування обсягів ресурсів. Постійна (стала), спадна та зростаюча віддача від масштабу.

Концепція економічних витрат виробництва. Витрати виробництва: економічний та бухгалтерський підходи до визначення. Прибуток як кінцевий результат діяльності фірми.

Динаміка витрат в короткостроковому періоді. Закон неминучого зростання граничних витрат (зниження дохідності) в поясненні вибору виробника.

Ринковий попит на продукцію підприємства за умов досконалої конкуренції. Поняття та методика обчислення загального (сукупного), середнього та граничного витрату. Визначення оптимальних обсягів випуску: два підходи. Максимізація прибутку та мінімізація збитку.

Поведінка підприємства за умов зміни ринкової ситуації. Пропозиція підприємства в короткостроковому періоді, її зв'язок з кривими витрат; формування галузевої пропозиції.

Довгострокова рівновага підприємства і галузі. Ефективність ринку з досконалою конкуренцією. Ознаки і поширення монополістичної конкуренції. Нецінова конкуренція за даної ринкової структури. Вплив рекламної діяльності на обсяг продажів і витрат. Еластичність попиту за монополістичної конкуренції та її вплив на поведінку фірми.

Модель «чистої» монополії та її характеристики. Монополістичний спосіб дій. Ринкова влада, вхідні бар'єри як джерело її виникнення. Діагностування монополістичної влади. Вибір монополістом ціни та обсягу виробництва, що максимізують його прибуток.

Основні ознаки олігополії. Особливості організації олігополістичного ринку. Взаємозалежність олігополістів. Цінові війни та їх наслідки для споживачів і виробників продукту. Схильність до взаємоузгоджених дій і картельні угоди. Економічні наслідки олігополії. Можливості державного регулювання за олігополії.

Мікроекономічна модель функціонування факторних ринків. Особливості функціонування конкурентного ринку факторів виробництва. Взаємозв'язок ринків продуктів і факторів виробництва. Похідний попит. Особливості формування попиту на ресурси з боку фірми. Цінова еластичність попиту на ресурс.

Пропозиція факторів виробництва. Обґрунтування вибору робітника щодо праці та відпочинку: інструментарій ординалістської теорії корисності.

Функціонування ринку капіталу й обґрунтування інвестиційних витрат. Пропозиція заощаджень. Вплив зміни ставки на рівноважний обсяг підприємницьких інвестицій.

Мікроекономіка інформації та асиметричних ринків. Поняття прихованих характеристик та прихованих дій. Модель ринку «лимонів» Дж. Акерлофа. Спотворення ринкової рівноваги через брак інформації. Поведінка суб'єктів після укладання угод в умовах неповного контролю. Problem of Principal-Agent (Проблема «принципал-агент») в управлінні корпораціями та агрохолдингами. Теорія сигналів М. Спенса. Роль брендів, сертифікації (зокрема, ESG та ISO), гарантій та репутації як мікроекономічних інструментів подолання інформаційного вакууму.

Поведінкова мікроекономіка та теорія прийняття рішень. Концепція Г. Саймона. Відмова від моделі *Homo Economicus* (абсолютно раціональної людини) на користь моделі задоволеності.

Теорія перспектив Д. Канемана та А. Тверські. Психологічні аномалії прийняття рішень в умовах ризику. Ефект володіння (Endowment Effect), неохочість до втрат (Loss Aversion) та відхилення в бік статусу-кво.

Мікроекономіка цифрових ринків, платформ та мережевих ефектів. Мережеві зовнішні ефекти. Позитивні та негативні мережеві екстерналії. Закон Меткалфа. Вплив мережевих ефектів на еластичність попиту та ринковий успіх продукту.

Мікроекономіка двосторонніх та багатосторонніх ринків. Структура витрат та виторгу платформ за Ж. Тіролем. Особливості ціноутворення: субсидування однієї сторони ринку (наприклад, безкоштовних користувачів) за рахунок іншої (рекламодавців або преміум-клієнтів). Як цифрові екосистеми утримують споживачів та створюють специфічні бар'єри для входу конкурентів.

Перелік основних питань з мікроекономіки для підготовки до задачі вступних іспитів:

1. Моделювання економічних явищ та процесів в мікроекономічному аналізі.
2. Мікроекономічний аналіз ринку.
3. Попит та фактори, що його визначають. Функція попиту.
4. Пропозиція та фактори, що її визначають. Функція пропозиції.
5. Досягнення ринкової рівноваги через взаємодію попиту і пропозиції. Рівноважна ціна.
6. Еластичність попиту: еластичність попиту за ціною, за доходом та перехресна еластичність попиту.

7. Еластичність пропозиції: зміст та фактори, що її визначають.
8. Модель поведінки споживача: вимоги та умови визначення споживчого вибору. Характеристика вподобань споживача.
9. Використання кривих байдужості в аналізі поведінки споживача.
10. Корисність. Функція корисності. Концепції визначення корисності.
11. Бюджетне обмеження. Механізми державного регулювання споживання.
12. Оптимум споживача та його графічна інтерпретація.
13. Реакція попиту домогосподарства на зміну доходу та цін. Ефект доходу та ефект заміни.
14. Економічна природа фірми. Аналіз економічних організацій та основні форми підприємств.
15. Теорія виробництва. Характеристика виробничого процесу, технологічна та економічна ефективність.
16. Виробнича функція: сутність та її види.
17. Виробнича функція при зміні одного фактору виробництва, її графічна інтерпретація.
18. Виробнича функція при зміні двох факторів виробництва. Ізокванта, карта ізоквант.
19. Сукупний, середній та граничний продукт виробництва; їх взаємозв'язок та графічний аналіз.
20. Поняття ефекту масштабу виробництва, його типи.
21. Економічний зміст витрат в діяльності фірми, їх класифікація.
22. Аналіз витрат виробництва у короткостроковому періоді. Криві витрат виробництва.
23. Витрати виробництва у довгостроковому періоді. Взаємозв'язок витрат у довгостроковому та короткостроковому періоді.
24. Функції витрат виробництва за різних типів технологій.
25. Рівновага фірми в короткостроковому та довгостроковому періоді
26. Прибуток, економічний зміст та форми.
27. Оптимальний план виробництва. Технічна та економічна результативність виробництва.
28. Оптимальний план виробництва. Умови мінімізації витрат та максимізації прибутку. Графічна інтерпретація.
29. Предмет і методи аналізу ринкових структур.
30. Порівняльний аналіз ринків досконалої та недосконалої конкуренції.
31. Основні типи ринкових структур: загальна характеристика та фактори, що визначають структуру ринку.
32. Ринок досконалої конкуренції: суть, основні умови, загальне правило максимізації прибутку.
33. Ефективність конкурентних ринків у порівнянні з іншими типами ринкових структур.
34. Модель ринку досконалої конкуренції. Ринковий попит та ринкова пропозиція на ринку.
35. Індивідуальна пропозиція конкурентної фірми на ринку у

короткотерміновому періоді.

36. Рівновага конкурентної фірми у короткостроковому періоді. Умови отримання економічного прибутку на ринку досконалої конкуренції.

37. Рівновага конкурентної фірми та галузі у довгостроковому періоді. Прибуток фірми у довгостроковому періоді.

38. Монополія: зміст, ознаки, види монополій та причини монополізації.

39. Монопольна влада. Показники оцінки монопольної влади.

40. Ринковий попит на продукцію та ринкова пропозиція монополіста.

41. Особливості ціноутворення на ринку монополії.

42. Модель короткострокової рівноваги монопольної фірми. Прибуток монополіста та умови його максимізації.

43. Суспільні витрати від монопольної влади, соціальна ціна монополії.

44. Антимонопольне регулювання як напрямок державної економічної політики.

45. Модель монополістичної конкуренції. Умови та ознаки ринку монополістичної конкуренції.

46. Поняття “нецінової конкуренції”.

47. Рівновага фірми на ринку монополістичної конкуренції у короткостроковому періоді. Цінова та нецінова конкуренція.

48. Рівновага фірми на ринку монополістичної конкуренції у довгостроковому періоді. Прибуток фірми на ринку монополістичної конкуренції.

49. Ринок олігополії: суть, ознаки та особливості поведінки фірми на ринку олігополії.

50. Дуополія Курно.

51. Теорія ігор та моделювання олігополістичної поведінки.

52. Моделі олігополістичного ціноутворення.

53. Концепції ламаної кривої попиту та „витрати плюс”

54. Ринки факторів виробництва: мікроекономічний аналіз.

55. Попит на ринках факторів виробництва.

56. Пропозиція на ринках факторів виробництва.

57. Вплив структури ринку фактору виробництва і кінцевого продукту на обсяги попиту та пропозиції.

58. Ринок послуг праці, загальна характеристика та особливості функціонування.

59. Індивідуальна та ринкова пропозиція праці, їх графічна інтерпретація. Вплив нетрудових доходів на пропозицію праці.

60. Визначення ефекту доходу та ефекту заміщення на ринку праці.

61. Ринок капіталів. Індивідуальна та ринкова криві пропозиції заощаджень.

62. Процес інвестування в мікроекономічному аналізі.

63. Рента: зміст та види. Визначення ціни землі.

64. Встановлення загальної та часткової ринкової рівноваги в процесі взаємодії попиту та пропозиції.

65. Види ринкової рівноваги та основні підходи до встановлення рівноваги. Стабільність ринкової рівноваги.

66. Механізми встановлення рівноваги. Важелі державного впливу на встановлення ринкової рівноваги.

67. Модель загальної ринкової рівноваги Вальраса.

Система рівнянь загальної рівноваги.

68. Суспільні блага, економічний зміст та характеристика.

69. Теоретико-методологічні засади інформаційної асиметрії: сутність понять «приховані характеристики» та «приховані дії». Порівняльний аналіз їхнього впливу на поведінку економічних суб'єктів.

70. Модель ринку «лимонів» Дж. Акерлофа: механізм виникнення несприятливого відбору та процес редукації (деградації) ринку в умовах асиметрії інформації.

71. Спотворення ринкової рівноваги: графічна та аналітична інтерпретація втрат суспільного добробуту через брак повної інформації на мікрорівні.

72. Моральний ризик: сутність опортуністичної поведінки суб'єктів після укладання угод в умовах неповного або занадто дорогого контролю.

73. Проблема «Принципал-Агент»: конфлікт інтересів, механізми контролю та стимулювання в системі корпоративного управління (на прикладі великих підприємств та агрохолдингів).

74. Теорія ринкових сигналів М. Спенса: інформаційна функція сигналювання. Критерії ефективності ринкового сигналу та модель рівноваги на ринку праці та товарів.

75. Мікроекономічні інструменти подолання інформаційного вакууму: роль брендів, гарантій, репутації та міжнародної сертифікації (ISO, відповідність ESG-принципам) як способів ринкової фільтрації (screening) та зниження трансакційних витрат.

76. Концепція обмеженої раціональності Г. Саймона: методологічні передумови відмови від класичної моделі *Ното Економісус*. Поняття «моделі задоволеності» у процесі прийняття рішень.

77. Теорія перспектив Д. Канемана та А. Тверські: функція цінності та функція суб'єктивної ймовірності. Психологічні аномалії вибору суб'єктів в умовах ризику та невизначеності.

78. Мережеві зовнішні ефекти: сутність, класифікація та відмінності між позитивними (ефект приєднання до більшості) та негативними (ефект сноба) мережевими екстерналіями.

79. Динаміка попиту під впливом мережевих ефектів: зміна еластичності попиту, формування «критичної маси» споживачів та чинники ринкового успіху цифрових продуктів.

80. Особливості структури витрат та виторгу цифрових платформ: порівняльний аналіз класичної моделі фірми та фірми-платформи.

81. Охарактеризувати механізми утримання споживачів у межах цифрових

екосистем та формування специфічних бар'єрів для входу нових конкурентів.

Список рекомендованої літератури

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: Навчальний посібник.: У 2 кн. Кн. 1: Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка. За ред. С. Панчишина і П. Острроверха. 4-те вид. випр. і допов. К: Знання, 2018. 723 с.
2. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: Навчальний посібник.: У 2кн. За ред. С. Панчишина і П. Острроверха. Кн. 2: Мікроекономіка. 4-те., випр. і доп. К: Знання, 2018. 437 с.
3. Базилевич В. Д. Мікроекономіка: підручник. К.: Знання, 2018. 679 с.
4. Parkin, Michael. Microeconomics. 2020. Boston, Mass.: Pearson.
5. Thaler, Richard H., and Sendhil Mullainathan. "The Concise Encyclopedia of Economics: Behavioral Economics." Library of Economics and Liberty. URL: <http://www.econlib.org/library/Enc/BehavioralEconomics.html>.
6. Moffatt. The Definitive Guide to Understanding Price Elasticity. About.com Education. 2021. Available at: URL:<http://economics.about.com/cs/microhelp/a/priceelasticity.htm>
7. Michael Parkin, Robin Bade Modern Macroeconomics. 2018. P. Allan, 597 p. 316 с.
8. Ірронова Н. International Economics. Microeconomics. Ліпа-К. 2021.
9. Skidelsky R. Money and Government. A Challenge to Mainstream Economics. 2019. Penguin. 512 p.

БЛОК 3 «МАКРОЕКОНОМІКА»

Національна економіка як об'єкт дослідження. Цілісність національної економіки та загальна економічна рівновага. Позитивний та нормативний аспекти макроекономічної теорії.

Моделювання як метод дослідження в макроекономіці. Пояснювальні теоретичні моделі. Ендогенні та екзогенні змінні моделей. Теоретичні та прикладні (економетричні) моделі в поясненні макроекономічних пропорцій: спільне та відмінне.

Макроекономічні показники запасу та потоку, короткого та довгого періоду. Зміст агрегованих макроекономічних показників.

Модель загального економічного кругообігу доходів та витрат. Зміст базових макроекономічних тотожностей (пропорцій) зв'язку між елементами сукупних доходів і сукупних витрат. Держава в загальному економічному кругообігу: власник ресурсів, виробник, власника доходів і споживач. Стабілізаційна функція держави.

Макроекономічні показники в системі національних рахунків. Основні категорії системи національних рахунків: інституціональні сектори, економічні операції, зведені рахунки. Валовий випуск та його структура. Валовий внутрішній продукт (ВВП), Валовий національний дохід та валовий

національний наявний дохід. Виробничий, витратний (кінцевого використання) та за доходами методи розрахунку ВВП. Номінальний та реальний ВВП

Національна економіка як система агрегованих ринків. Ринок ресурсу праці. Сукупний попит на працю (LD) та сукупна пропозиція праці (LS). Показники рівня використання ресурсу праці: рівень зайнятості, рівень безробіття, коефіцієнт участі в робочій силі. Види безробіття. Повна зайнятість, неповна зайнятість та природне безробіття. Макроекономічний зміст природного безробіття. Втрати економіки від циклічного безробіття. Закон Оукена: економічний зміст та математична формалізація. Неокласична та кейнсіанська теоретичні моделі ринку праці.

Товарний ринок. Сукупний попит (AD) та сукупна пропозиція (AS): економічний зміст, структура, графічна інтерпретація та логіка впливу нецінових чинників. Функція сукупного попиту та функція сукупної пропозиції. Модель AD-AS у поясненні загальної рівноваги агрегованих ринків. Короткострокова та довгострокова рівновага.

Грошовий ринок. Грошовий ринок як елемент фінансового ринку. Процентна ставка як регулятор фінансового (грошового) ринку. Пропозиція грошей (MS): структура та графічна інтерпретація. Мультиплікація грошей банківською системою та формула мультиплікатора грошової бази. Попит на гроші (MD): складові та графічна інтерпретація. Чинники попиту на гроші у класичній, кейнсіанській та монетаристській теоріях. Рівновага на грошовому ринку та макроекономічні наслідки її порушення. Взаємозв'язок фінансового, товарного та ресурсного ринків

Інфляція: макроекономічний зміст. Способи вимірювання інфляції. Інфляція попиту та інфляція витрат. Очікувана і неочікувана інфляція. Адаптивні та раціональні очікування щодо динаміки цін. Макроекономічні наслідки інфляції. Кейнсіанська та неокласична теорія у поясненні причин інфляції.

Зв'язок між інфляцією та безробіттям. Крива Філіпса у короткостроковому та довгостроковому періодах: математична та графічна інтерпретація.

Приватне споживання (C) як елемент сукупних витрат. Доходи домогосподарств як джерело споживання. Диференціація доходів: чинники та методи аналізу. Макроекономічні наслідки бідності та нерівномірного розподілу доходів. Кейнсіанська функція споживання: математична та графічна інтерпретація. Схильності до споживання та до заощадження. Посткейнсіанські функції споживання. Теорія міжчасового вибору споживача Фішера, гіпотеза життєвого циклу Ф.Модільяні, гіпотеза постійного (перманентного) доходу М.Фрідмена.

Приватні інвестиції (I) як елемент сукупних витрат. Макроекономічні чинники попиту на інвестиції. Інвестиційні функції: кейнсіанська та неокласична. Модель акселератора.

Приватні заощадження (S) Трансформація заощаджень в інвестиції за участі фінансових ринків та фінансових посередників. Класична та кейнсіанська модель урівноваження заощаджень з інвестиціями.

Моделі “витрати-випуск” («кейнсіанський хрест») та “вилучення - ін’єкції” у поясненні загальної рівноваги: графічна інтерпретація та економічний зміст. Рівноважний ВВП. Фактичні та заплановані витрати. Мультиплікатор витрат у закритій та відкритій економіці. Рецесійний та інфляційний розриви.

Неокласична модель загальної економічної рівноваги як пояснення на основі узгоджених ринків та пропорційних цін. Регулююча роль рівноважної процентної ставки.

Фіскальна політика в забезпеченні макроекономічної рівноваги та стабільності. Вплив державних закупівель (мультиплікатор державних видатків) та чистих податків (мультиплікатор податків) на ВВП. Балансування бюджету у формуванні загальної рівноваги. Мультиплікатор збалансованого бюджету. Дискреційна та автоматична фіскальна політика. Крива Лаффера. Джерела фінансування бюджетного дефіциту. Макроекономічний зміст та структура державного боргу.

Монетарна політика в забезпеченні макроекономічної рівноваги та стабільності. Зміст, складові, види та інструменти монетарної політики. Кінцеві та проміжні цілі політики. Політика «дорогих грошей» та політика «дешевих грошей».

Модель «IS – LM» в поясненні загальної економічної рівноваги: припущення, зміст та висновки.

Економічне зростання: макроекономічний зміст, вимірювання та чинники впливу на темпи зростання. Класифікація чинників зростання. Модель Кобба-Дугласа у поясненні зростання. Модель економічного зростання Солоу з екзогенними інвестиціями, змінами населення та технологічним прогресом. Явище стійкого економічного зростання.

Теорія життєвого циклу Модільяні-Андо-Брумберга. Гіпотеза перманентного доходу Фрідмана. Базові теорії інвестицій. Теорія Йоргенсона витрати використання капіталу. Модель акселератора. Ринкова вартість фірми. Теорія (середнього) q -Тобіна.

Нова класична та нова кейнсіанська макроекономічні парадигми. Мікроекономічні основи макроекономіки: Моделі загальної динамічної рівноваги. Динамічні стохастичні моделі загальної рівноваги. Роль випадкових шоків (технологічних, монетарних, фіскальних) у формуванні економічних циклів.

Новокейнсіанська функція пропозиції та крива Філіпса з врахуванням жорсткості цін. Моделі меню-витрат та теорія інформаційної ліпкості. Гіпотеза фінансової нестабільності Хаймана Мінські. Ендогенна природа фінансових криз, перехід від стабільності до спекулятивного фінансування («момент Мінські») та його врахування в антикризових стратегіях.

Сучасні теорії ендогенного економічного зростання та інституційного розвитку. Моделі ендогенного зростання: Модель П. Ромера (роль НДДКР, знань та ідей як неконкурентних благ) та модель Р. Лукаса (людський капітал як рушійний фактор зростання).

Теорія Шумпетеріанського зростання Модель Агніона-Ховітта. Процес «творчого руйнування» та роль інновацій у забезпеченні стійкого довгострокового зростання.

Інституційна макроекономіка довгострокового розвитку: Дослідження Д. Аджемоглу, Дж. Робінсона та Р. Френка. Інклюзивні та екстрактивні економічні й політичні інститути як фундаментальна причина розбіжностей у добробуті націй. Інституційна стійкість в умовах системних загрозах.

Сучасна монетарна теорія. Макроекономічні дебати навколо фіскального домінування, фінансування державних видатків суверенною валютою та межі інфляційного ризику. Інструменти забезпечення системної фінансової стабільності та мінімізації макроекономічних ризиків на рівні всієї фінансової системи.

Макроекономіка воєнного часу та повоєнного відновлення. Специфіка макроекономічного регулювання в умовах структурних руйнувань, перебудова логістичних ланцюгів. Моделі мобілізаційної економіки та формування систем раннього попередження фінансово-економічних криз суб'єктів господарювання.

Макроекономічні наслідки Європейського зеленого курсу (EU Green Deal) та запровадження вуглецевого коригування (CBAM). Вплив кліматичних ризиків на потенційний ВВП.

Цифрова макроекономіка. Макроекономічні аспекти цифровізації (Industry 4.0/5.0). Вплив штучного інтелекту та автоматизації на ринок праці (зайнятість, природне безробіття) і продуктивність факторів виробництва. Поява цифрових валют центральних банків (CBDC).

Перелік основних питань з макроекономіки для підготовки до здачі вступних іспитів:

1. Модель макроекономічного кругообігу ресурсів, продуктів, доходів та витрат.
2. Сутність, методологічні принципи та основні категорії системи національних рахунків.
3. Валовий внутрішній продукт: економічний зміст та методи розрахунку.
4. Основні макроекономічні показники СНР: економічний зміст та методика обчислення.
5. Номінальний та реальний ВВП. Сутність дефлятора ВВП та індекса споживчих цін, їх порівняльна характеристика.
6. Зайнятість та безробіття: сутність, види та показники.
7. Природне безробіття: економічний зміст та методи вимірювання.
8. Розрив ВВП в умовах циклічного безробіття. Закон Оукена: економічний зміст та математична формалізація.
9. Неокласична та кейнсіанська моделі ринку праці: умови функціонування та механізм урівноваження.

10. Сукупний попит: економічний зміст, графічна інтерпретація та вплив цінових та нецінових чинників.
11. Сукупна пропозиція: економічний зміст, графічна інтерпретація у коротко- та довгостроковому періодах, вплив нецінових чинників.
12. Модель «AD-AS» як базова модель макроекономічної рівноваги: коротко- і довгострокова рівновага.
13. Пропозиція грошей: сутність, структура та графічна інтерпретація. Механізм мультиплікації грошової бази банківською системою та грошовий мультиплікатор.
14. Процентна ставка та її роль в економіці. Номінальна та реальна процентна ставка. Рівняння та ефект Фішера.
15. Попит на гроші: сутність, складові та графічна інтерпретація. Чинники попиту на гроші у класичній, кейнсіанській та монетаристській теоріях.
16. Механізм функціонування грошового ринку: пропозиція, попит та урівноваження.
17. Інфляція: сутність, методи вимірювання та види.
18. Економічні чинники та наслідки інфляції.
19. Інфляція та безробіття. Крива Філіпса у короткостроковому та довгостроковому періодах: математична та графічна інтерпретація.
20. Особистий дохід та особистий наявний дохід: сутність, джерела формування та структура.
21. Диференціація доходів: сутність, чинники та методи аналізу. Крива Лоренца, коефіцієнт Джині та децільний коефіцієнт.
22. Кейнсіанська функція споживання: математична та графічна інтерпретація. Схильності до споживання та заощадження.
23. Вплив фактору часу на споживання. Посткейнсіанські (довгострокові) функції споживання.
24. Інвестиції: сутність, роль та чинники попиту.
25. Інвестиційні функції (кейнсіанська та неокласична), їх обґрунтування.
26. Проста інвестиційна функція: математична та графічна інтерпретація.
27. Структура заощаджень. Трансформація заощаджень в інвестиції на фінансових ринках. Роль фінансових посередників.
28. Моделі економічної рівноваги “витрати-випуск” та “вилучення - ін’єкції” за умов приватної економіки: графічна інтерпретація та економічні пояснення.
29. Неокласична модель загальної економічної рівноваги: передумови, особливості утворення та зв’язки між ринками.
30. Модель мультиплікатора витрат за умов приватної економіки. Механізм мультиплікації автономних витрат. Ефект мультиплікатора.
31. Рецесійний та інфляційний розриви в економіці: сутність, графічна інтерпретація та кількісне визначення.
32. Роль держави та моделі економічної рівноваги «витрати – випуск» та «вилучення - ін’єкції» в змішаній закритій економіці.
33. Фіскальна політика: сутність, види та інструменти. Вплив державних

- закупівель та чистих податків на ВВП.
34. Дискреційна та автоматична фіскальна політика. Ефект гальмування динаміки ВВП.
35. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції. Крива Лаффера.
36. Фіскальна політика та державний бюджет. Дефіцит бюджету та державний борг.
37. Монетарна політика: сутність, складові, види та інструменти.
38. Монетарна політика у моделі AD-AS та наслідки її впливу на економіку.
39. Модель «IS–LM»: зміст та висновки. Ефективна взаємодія фіскальної та монетарної політики в моделі «IS – LM».
40. Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП: функція споживання у відкритій змішаній економіці; складний мультиплікатор витрат; чинники впливу на чистий експорт та зв'язок з валютним курсом.
41. Платіжний баланс країни: структура, характеристика його основних розділів. Рівновага платіжного балансу.
42. Валютний курс: сутність, види та вплив на зовнішню торгівлю. Чинники попиту і пропозиції на валютному ринку. Етапи розвитку міжнародної валютної системи.
43. Зміст та прояви економічного зростання. Основні засади теорії економічного зростання.
44. Модель Солоу в поясненні економічного зростання.
45. Антициклічне регулювання економіки: сутність, концепції та інструменти.
46. Порівняльний аналіз моделей загальної динамічної стохастичної рівноваги (DSGE) та класичних статичних моделей макроекономіки.
47. Гіпотеза фінансової нестабільності Х. Мінські та її значення для прогнозування «моментів Мінські» в умовах сучасних фінансових ринків.
48. Моделі ендогенного економічного зростання П. Ромера та Р. Лукаса: роль людського капіталу та генерації ідей порівняно з моделлю Солоу.
49. Концепція «творчого руйнування» у моделях шумпетеріанського зростання Ф. Агніона та П. Ховітта.
50. Інклюзивні та екстрактивні інститути (за Д. Аджемоглу та Дж. Робінсоном) як ендогенний чинник довгострокової макроекономічної динаміки.
51. Теоретичні дискусії навколо Сучасної монетарної теорії (ММТ) та її поглядів на природу державного боргу і фіскального дефіциту.
52. Макропруденційна політика як інструмент попередження системних ризиків у фінансовому секторі національної економіки.
53. Специфіка забезпечення загальної економічної рівноваги та фінансової стійкості в умовах воєнної та геополітичної невизначеності: макроекономічний аспект.
54. Макроекономічні ефекти глобальної цифровізації та автоматизації

виробництва (Industry 4.0) у контексті трансформації ринку праці та динаміки природного безробіття.

55. Вплив кліматичної політики та інструментів «зеленого» регулювання (EU Green Deal, CBAM) на макроекономічні пропорції та структуру валового внутрішнього продукту.

Список рекомендованої літератури

1. Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка: підручник: у 2 кн. [С. М. Панчишин, П. І. Островерх, І. В. Грабинська та ін.]; за ред. С. Панчишина і П. Островерха. – 4-те вид., виправл. та доп. – Кн. 1.: Вступ до макроекономіки. Макроекономіка. – Львів: Априорі, 2020. – 648с.

2. Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка: підручник: у 2 кн. [С. М. Панчишин, П. І. Островерх, І. В. Грабинська та ін.]; за ред. С. Панчишина і П. Островерха. – 3-те вид., виправл. та доп. – Кн.1.: Вступ до аналітичної економіки. Макроекономіка. – Львів: Априорі, 2017. – 567с.

3. Панчишин С. Макроекономіка: Навч. посібник / Степан Панчишин. – 4-те вид., виправлене і доповнене. – Львів: Априорі, 2022. – 524с.

4. McConnell C. R. Economics / C. R. McConnell, S. L. Brue, S. M. Flynn. – TwentySecond Edition. – New York: McGraw Hill, 2021. – XXXI, 861p., G-1-23, I-1-43.

5. McConnell C. R. Macroeconomics / C. McConnell, S. L. Brue, S. M. Flynn. – New York: McGraw Hill, 2021. – XXVII, 479p., G-1-23, I-1-23.

БЛОК 4 «АГРАРНА ЕКОНОМІКА ТА СІЛЬСЬКИЙ РОЗВИТОК»

Аграрний сектор економіки України як драйвер розвитку економіки. Характеристика галузевої структури аграрного сектору – рослинництво і тваринництво, підходи до оптимізації розвитку. Сучасні тенденції розвитку аграрного сектору економіки (динаміка економічного зростання, експортна орієнтація, формування доданої вартості у агропродовольчих ланцюгах і т.д.).

Сільське господарство як галузь із досконалою конкуренцією. Земля як засіб виробництва. Залежність від природного фактору. Паритет цін. Особливості пропозиції сільськогосподарської продукції. Особливості попиту на сільськогосподарську продукцію та продовольство. Низька еластичність попиту на продукти харчування за ціною. Низька еластичність попиту на продовольство за доходом. Особливість поведінки особистого селянського господарства.

Продовольча безпека та продовольча незалежність країни як головна ціль розвитку аграрного сектору економіки. Індикатори забезпечення продовольчої безпеки: вітчизняний та міжнародний аспект. Нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки України.

Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки в Україні: Agriculture 4.0. Передумови технологічної трансформації вітчизняного аграрного сектора, основні тренди. Агротехнології майбутнього. Ефективність вкладень коштів та

грантової підтримки наукових розробок в аграрний сектор України.

Охарактеризувати стримуючі чинники трансферу технологій в аграрний сектор. Інструменти підтримки розвитку інновацій агробізнесом в Україні. Технологічний Форсайт. Сільське господарство після 2025 року. Інновації як рушійна сила на шляху досягнення «світ без голоду».

Аналіз сучасного стану агропродовольчого ринку України. Поняття і загальна характеристика ринкового середовища функціонування аграрного сектору економіки. Попит і пропозиція на сільськогосподарську продукцію та продовольство. Особливості визначення ринкового попиту на окремі види продукції (послуг), їх зміна та її наслідки. Взаємозв'язок між попитом і пропозицією та ціною на агропродовольство. Фактори, які впливають на їх зміну. Ціна рівноваги, її формування. Цінова еластичність попиту на продукцію сільського господарства. Його вплив на економічний стан суб'єктів агробізнесу. Складові елементи ринкової інфраструктури.

Об'єктивна необхідність державного регулювання аграрного сектору економіки. Характеристика підходів до регулювання аграрного сектору економіки, форми та інструменти. Особливості державного регулювання аграрного сектору економіки у вітчизняній практиці. Інструменти регулювання аграрного сектору економіки в умовах воєнного стану та їх результативність.

Рентний принцип ціноутворення в сільському господарстві. Структура ціни на сільськогосподарську продукцію. Ціна як інтегрований показник якості. Цінова конкуренція між виробниками і характер її прояву. Цінова конкурентоспроможність товарів і методика її визначення. Фактори підвищення цінової конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України.

Механізм формування цін на сільськогосподарську продукцію та продовольство на сучасному етапі. Договірні та вільні ціни. Біржова ціна. Індикативні ціни. Внутрішньогосподарські і середні реалізаційні ціни. Паритетність цін: поняття, методика визначення паритетних цін в умовах ринку. Функція паритетних цін.

Інвестиції в аграрний сектор економіки: сучасний стан та тенденції розвитку. Інвестиційна привабливість аграрного сектору економіки. Сукупність чинників, що впливають на рівень ефективності інвестицій у сільське господарство. Інструменти активізації інвестиційних процесів в аграрній сфері. Державна підтримка інвестиційної діяльності у аграрній сфері. Зелені облігації як інструмент залучення інвестицій в екологоощадні технології сільського господарства.

Ринок землі в Україні. Нормативно-правове регулювання земельних відносин у вітчизняній практиці. Інфраструктура ринку землі як важливий інструмент його повноцінного функціонування. Напрями забезпечення відповідального використання сільськогосподарських угідь суб'єктами господарювання. Основні положення Закону України від 31 березня 2020 року № 552-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення».

Науково-технічний прогрес: поняття, основні напрями, їх характеристика

та взаємозв'язок. Основні напрями НТП в аграрному секторі економіки: технічний, технологічний, агрохімічний, біологічний і організаційно-економічний. Хімізація в системі основних напрямів НТП, її головні складові. Мінеральні добрива, рівень їх застосування, напрями покращення якісного складу, фактори поліпшення використання та забезпечення екологічності їх застосування. Методика розрахунку економічної ефективності використання мінеральних добрив. Хімічні засоби захисту рослин і тварин. Економічний поріг їх шкідливості, методичні підходи до його визначення. Ефективність їх застосування та основні напрями її підвищення. Пестициди і екологія. Інтегрована система захисту сільськогосподарських тварин і рослин та необхідність її запровадження.

Біологічний напрям НТП. Економічна ефективність застосування ентомофагів і ентомопатогенів. Ефективність застосування нових сортів, порід, гібридів. Ефективність біотехнологій у ветеринарії, регуляторів росту і розвитку живих організмів, нових штамів мікроорганізмів та застосування вермикультури.

Технологічний напрям НТП. Методичні підходи до визначення економічної ефективності запровадження інноваційних технологій. Організаційно-економічний напрям НТП, його зміст та посилення ролів аспектів модернізації та технічного переозброєння аграрного сектору економіки. Лізинг сільськогосподарської техніки, його суть, умови здійснення і значення для зміцнення техніко-технологічної бази агробізнесу.

Економічна сутність агропромислової інтеграції, її організаційні форми і соціально-економічне значення. Розширення і поглиблення міжгалузевих та міжгосподарських зв'язків. Переваги агропромислового виробництва. Синергічний ефект. Соціально-економічне значення агропромислової інтеграції. Принципові аспекти побудови економічного механізму інтеграції аграрних і переробних підприємств.

Європейська політика сільського розвитку - орієнтири для України. Основні етапи формування політики підтримки аграрного і сільського розвитку в рамках САП ЄС. Компліментарність аграрного і сільського розвитку в Україні та ЄС. Селоцентризм у внутрішній економічній політиці країн ЄС. Сільський розвиток у стратегічному плануванні та управлінні національним господарством.

Регулювання земельних відносин для цілей сільського розвитку. Регламентация ринкового обігу сільськогосподарських земель у ЄС. САП ЄС та раціональне використання земель сільськогосподарського призначення. Напрями вдосконалення земельних відносин в Україні в контексті європейських підходів.

Якісне оновлення людського й соціального капіталу села. Інституційне середовище передачі знань та інновацій у сільській місцевості. Особливості функціонування людського капіталу в сільській економіці. Національні мережі сільського розвитку – ЄС та Україна. Підвищення доступності базових послуг. Підвищення життєздатності та конкурентоспроможності господарювання на селі. Пріоритети підвищення конкурентоспроможності агрогосподарювання.

Сприяння розвитку сімейних (малих) господарств. Стимулювання розвитку не аграрних видів діяльності. Інтелектуалізація сільського господарства – Farming 4.0.

Руралізація місцевого самоврядування. Особливості реформування місцевого самоврядування у країнах ЄС та Україні. Просторові аспекти функціонування об'єднаних територіальних громад. Посилення самоврядних прав та спроможності місцевих сільських спільнот.

Цифрові екосистеми агробізнесу та концепція Agriculture 5.0». Еволюція від Agriculture 4.0 до Agriculture 5.0: Штучний інтелект (AI), інтернет речей (IoT), великі дані (Big Data) та робототехніка як інтегрована основа точного землеробства.

Платформізація аграрного сектору. Функціонування цифрових AgTech-платформ та маркетплейсів. Управління фермерським господарством через Data-driven підходи.

Мікро- та макроекономічна ефективність впровадження безпілотних технологій: Економіка застосування агродронів, автономних посівних та збиральних комплексів.

Європейський зелений курс (EU Green Deal) та стратегія «Від лану до столу» (Farm to Fork). Економічні наслідки та виклики для українського агроекспорту. Вуглецеве коригування (CBAM) в агропродовольчій сфері.

Економіка низьковуглецевого (карбонового) землеробства. Ринок вуглецевих сертифікатів як нове джерело доходу для вітчизняних аграріїв.

Циркулярні моделі в АПК. Економічна ефективність переробки відходів (біогазові комплекси, виробництво біоетанолу, біочару, вермикультура) та залучення «зелених» інвестицій.

Концепція стійкості агропродовольчих систем. Здатність протистояти екзогенним шокам (руйнування інфраструктури, блокади портів, кліматичні аномалії).

Адаптивні моделі управління та ефективні системи раннього попередження. Моніторинг «стабілізаційних точок» та фінансової життєздатності агропідприємств за умов критичної невизначеності.

Державно-приватне партнерство у страхуванні агроризиків, диверсифікація логістичних маршрутів та розвиток «сухих портів» («зелена» та мультимодальна логістика).

Перелік основних питань з аграрної економіки та сільського розвитку для підготовки до здачі вступних іспитів:

1. Характеристика галузевої структури аграрного сектору та сучасні тенденції його розвитку.
2. Продовольча безпека та продовольча незалежність країни, індикатори забезпечення продовольчої безпеки та нормативно-правове забезпечення.

3. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки в Україні.
4. Аналіз сучасного стану агропродовольчого ринку України.
5. Попит і пропозиція на сільськогосподарську продукцію та продовольство.
6. Особливості визначення ринкового попиту на окремі види продукції (послуг), їх зміна та її наслідки.
7. Рентний принцип ціноутворення в сільському господарстві.
8. Структура ціни на сільськогосподарську продукцію. Механізм формування цін на сільськогосподарську продукцію та продовольство на сучасному етапі.
9. Інвестиції в аграрний сектор економіки: сучасний стан та тенденції розвитку.
10. Інвестиційна привабливість аграрного сектору економіки. Сукупність чинників, що впливають на рівень ефективності інвестицій у сільське господарство.
11. Державна підтримка інвестиційної діяльності у аграрній сфері.
12. Ринок землі в Україні.
13. Основні напрями НТП в аграрному секторі економіки: технічний, технологічний, агрохімічний, біологічний і організаційно-економічний.
14. Хімізація в системі основних напрямів НТП, її головні складові.
15. Біологічний напрям НТП в аграрному секторі.
16. Технологічний напрям НТП в аграрному секторі.
17. Економічна сутність агропромислової інтеграції, її організаційні форми і соціально-економічне значення.
18. Європейська політика сільського розвитку - орієнтири для України.
19. Регулювання земельних відносин для цілей сільського розвитку. Регламентація ринкового обігу сільськогосподарських земель у ЄС.
20. Особливості функціонування людського капіталу в сільській економіці
21. Підвищення життєздатності та конкурентоспроможності господарювання на селі.
22. Пріоритети підвищення конкурентоспроможності агрогосподарювання.
23. Руралізація місцевого самоврядування. Особливості реформування місцевого самоврядування у країнах ЄС та Україні.
24. Просторові аспекти функціонування об'єднаних територіальних громад. Посилення самоврядних прав та спроможності місцевих сільських спільнот.
25. Характеристика підходів до регулювання аграрного сектору економіки, форми та інструменти.
26. Особливості державного регулювання аграрного сектору економіки у вітчизняній практиці.
27. Сільський розвиток у стратегічному плануванні та управлінні національним господарством.
28. Вдосконалення земельних відносин в Україні у контексті

європейських підходів.

29. Інституційне середовище передачі знань та інновацій у сільській місцевості.

30. Сільське господарство після 2025 року. Інновації як рушійна сила на шляху досягнення «світ без голоду».

31. Трансформація аграрного менеджменту в умовах переходу від парадигми Agriculture 4.0 до Agriculture 5.0: економічний аспект.

32. Економічна ефективність та бар'єри впровадження систем точного землеробства (AI, IoT, Big Data) у діяльність малих, середніх та великих агропідприємств.

33. Цифрові AgTech-платформи як інструменти зниження трансакційних витрат та оптимізації агропродовольчих ланцюгів.

34. Економічне обґрунтування інвестицій у роботизацію та автономні безпілотні технології в рослинництві.

35. Стратегія ЄС «Від лану до столу» та її регуляторний вплив на конкурентоспроможність українського аграрного експорту.

36. Мікроекономічні механізми функціонування карбонового (низьковуглецевого) землеробства та монетизація екологічних послуг через ринки вуглецевих квот.

37. Економічний потенціал та синергетичний ефект моделей циркулярної економіки в агропромисловому комплексі (на прикладі біоенергетики).

38. ESG-трансформація агробізнесу: вплив екологічних, соціальних та управлінських критеріїв на капіталізацію та інвестиційну привабливість підприємств.

39. Теоретико-методологічні підходи до оцінки стійкості національної агропродовольчої системи в умовах тривалих воєнно-економічних шоків.

40. Архітектура систем раннього попередження фінансово-економічних криз аграрних підприємств як елемент антикризового менеджменту.

41. Економічні інструменти мінімізації логістичних ризиків агроекспорту: розвиток мультимодальних перевезень та інтеграція в європейську логістичну мережу.

Список рекомендованої літератури

1. Кваша С. М., Діброва А. Д., Нів'євський О. В., Мартишев П. А. Аграрна політика: навчальний посібник. 2-ге видання, перероблене і доповнене. Київ: НУБіП України, 2022. 316 с

2. Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с.

3. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 1: Трансформації економічних систем: досвід ЄС в реалізації Industries 3.0, 4.0, 5.0: навчальний

посібник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2022. 608 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91526>

4. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 2: Кращі практики ЄС для сестейнового розвитку : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М. Завдов'євої. Суми : Університетська книга, 2022. 608 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91527>

5. Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки України: [Колективна монографія] / За заг. редакцією А.В. Руснак. – Херсон: ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2017. – 432 с.

6. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація: організаційно-економічні аспекти функціонування та розвитку: монографія / О. М. Варченко, І. В. Свиноус, Р. Я. Корінець, Д. А. Качан та ін.; за редакцією О. М. Варченко. Біла Церква, 2017. 316 с.

БЛОК 5. «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ» (за видами економічної діяльності)

1. Підприємство у системі національної економіки. Сучасні теорії підприємства і підприємництва. Основні напрями діяльності підприємств. Різновиди підприємств та їх організаційно-правові форми. Правові основи створення та функціонування підприємств. Основні напрями діяльності підприємства. Внутрішня будова підприємства. Підприємство на внутрішніх і світових ринках товарів та послуг. Особливості зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

2. Ресурси та активи підприємства. Ресурси підприємства та їх різновиди. Трудові ресурси підприємства. Фінансові ресурси підприємства. Способи активації ресурсів підприємств. Склад і структура активів підприємства, їх вплив на результативність діяльності підприємства. Необоротні активи підприємства. Оборотні активи підприємства. Оцінювання вартісних і кількісних параметрів активів підприємства.

3. Якість і конкурентоспроможність продукції (послуг). Поняття продукту і продукції підприємства. Економічна сутність якості продукції. Показники якості продукції, основні методи визначення показників якості.

Поняття конкурентоспроможності і конкурентних переваг підприємства. Конкурентна діагностика. Комплексна оцінка конкурентоспроможності підприємства і його продукції. Оцінювання конкурентних позицій підприємства.

4. Збутова діяльність підприємств. Сутність, завдання та роль маркетингової політики розподілу. Канали розподілу: сутність, функції, типи, суб'єкти та характеристики. Фактори, що впливають на ефективне формування та управління каналами розподілу. Сучасні канали розподілу та ланцюги створення споживчої цінності. Управління збутовими, виробничими і товарними запасами. Організація продажу і товароруку на підприємстві. Управління продажами і мерчендайзинг. Сучасні техніки організації продажу.

Формування і оптимізація збутової мережі підприємства та управління продажем. Вертикальні маркетингові системи: корпоративні, договірні, керовані. Франчайзингові системи: сутність, особливості та призначення. Структура сукупних запасів товарно-матеріальних ресурсів.

5. Фінансово-економічні результати й ефективність діяльності підприємства. Основні показники і методичні основи аналізу фінансово-економічного стану підприємства. Оцінювання ефективності і результативності діяльності підприємства. Витрати виробництва, собівартість продукції та ціноутворення на підприємстві. Кошторис витрат і його економічні елементи. Система цін на продукцію і тарифів на послуги. Методи ціноутворення на продукцію (послуги). Дохід і прибуток від діяльності підприємства, параметри прибутковості господарювання.

6. Забезпечення стійкого функціонування підприємства. Економічна безпека підприємницької діяльності і способи її забезпечення. Цілі та механізми проведення фінансового оздоровлення (санації) господарюючих суб'єктів. Процедури банкрутства підприємств. Технології виконання робіт з трансформації підприємства. Ліквідаційні процедури підприємств. Сучасні проблеми і механізми ресурсо- та енергозбереження і інтенсифікації виробництва.

7. Цифрові активи, інтелектуалізація виробництва та AgTech-інновації. Цифрові активи та дата-центричний менеджмент в АПК. Специфіка формування та оцінки вартості нематеріальних активів (програмне забезпечення для точного землеробства, бази даних, цифрові карти полів).

Економічна ефективність систем автоматизації (Farming 5.0) Мікроекономічний аналіз оптимізації витрат при впровадженні IoT-датчиків, штучного інтелекту в управлінні стадом та робототехніки.

Трансфер технологій та цифрові платформи. Моделі взаємодії агропідприємств із AgTech-стартапами та інноваційними екосистемами.

Циркулярні бізнес-моделі, ESG-трансформація та «зелена» логістика. Впровадження моделей кругової (циркулярної) економіки. Економічне обґрунтування диверсифікації виробництва через переробку біомаси та відходів (виробництво біометану, пелет, органічних добрив).

ESG-орієнтоване управління агропідприємством. Вплив екологічних, соціальних та управлінських стандартів на інвестиційну привабливість бізнесу та доступ до дешевого кредитування.

Оптимізація ланцюгів створення споживчої цінності. «Зелена» логістика, мінімізація втрат продовольства та інтеграція у мультимодальні транспортні мережі.

Адаптивне управління, антикризовий моніторинг та забезпечення стійкості в умовах невизначеності. Економічна стійкість підприємства. Здатність операційної та фінансової систем агрофірми адаптуватися до раптових руйнувань

логістичних ланцюгів та втрати ринків.

Системи раннього попередження. Інструментарій моніторингу стабілізаційних точок, оцінки ліквідності та платоспроможності в режимі реального часу.

Ризикоорієнтований фінансовий менеджмент. Державно-приватне партнерство, диверсифікація ризиків за допомогою ф'ючерсних контрактів, залучення грантових коштів та використання «зелених» облигацій.

Перелік основних питань з економіки підприємств для підготовки до здачі вступних іспитів:

1. Сучасні теорії підприємства і підприємництва.
2. Охарактеризуйте організаційно-правові форми підприємств. Особливості організаційно-правових форм підприємств в агробізнесі.
3. Охарактеризуйте складові елементи внутрішньої будови підприємства.
4. Дайте характеристику виробничих ресурсів підприємства та їх основні види. Що являє собою виробничий потенціал підприємства.
5. Фінансові ресурси підприємства та джерела їх формування.
6. Склад активів підприємства, оптимізація їх структури. Вплив активів на результативність діяльності підприємства.
7. Необоротні та оборотні активи підприємства. Показники оцінювання вартісних і кількісних параметрів активів підприємства.
8. Економічна сутність якості продукції. Показники якості продукції, основні методи визначення показників якості.
9. Поняття конкурентоспроможності і конкурентних переваг підприємства.
10. Методичні підходи до комплексної оцінки конкурентоспроможності підприємства і його продукції.
11. Методичні підходи до оцінювання конкурентних позицій підприємства.
12. Сутність, завдання та роль маркетингової політики розподілу. Канали розподілу: сутність, функції, типи, суб'єкти та характеристики.
13. Охарактеризувати фактори, що впливають на ефективне формування та управління каналами розподілу.
14. Особливості формування сучасних каналів розподілу агропродовольчої продукції та ланцюги створення споживчої цінності.
15. Формування і оптимізація збутової мережі підприємства та управління продажем. Вертикальні та горизонтальні маркетингові системи:.
16. Методичні підходи до аналізу фінансово-економічного стану підприємства.
17. Характеристика показників оцінювання ефективності і результативності діяльності підприємства.
18. Методи ціноутворення на продукцію (послуги).
19. Дохід і прибуток від діяльності підприємства, параметри

прибутковості господарювання.

20. Економічна безпека підприємницької діяльності і способи її забезпечення.
21. Охарактеризуйте цілі та механізми проведення фінансового оздоровлення (санації) господарюючих суб'єктів.
22. Процедури банкрутства та ліквідації підприємств.
23. Сучасні проблеми і механізми ресурсо- та енергозбереження і інтенсифікації виробництва в сільськогосподарському виробництві.
24. Економічна сутність, класифікація та методичні підходи до оцінювання цифрових активів сучасного аграрного підприємства.
25. Мікроекономічний аналіз ефективності капіталовкладень у технології штучного інтелекту та Інтернету речей (IoT) в агробізнесі.
26. Роль цифрових платформ та хмарних сервісів (FMS – Farm Management Systems) в оптимізації транзакційних витрат та структуруванні оборотних активів підприємства.
27. Стримуючі чинники та інструменти стимулювання трансферу високих технологій у практику малих і сімейних фермерських господарств.
28. Економічний механізм формування циркулярних бізнес-моделей на аграрних підприємствах: синергетичний ефект утилізації відходів.
29. Вплив ESG-критеріїв на капіталізацію, оцінку конкурентних переваг та формування репутаційного капіталу агробізнесу.
30. Стратегії декарбонізації аграрного виробництва та економічна доцільність інвестицій у низьковуглецеві технології та карбонове фермерство.
31. Оптимізація збутової політики підприємства на засадах «зеленої» логістики в контексті вимог стратегії ЄС «Від лану до столу» (Farm to Fork).
32. Теоретико-методологічні підходи до формування економічної стійкості агропідприємств в умовах воєнних та геополітичних шоків.
33. Адаптивні моделі управління матеріально-технічним постачанням та збутовими запасами підприємств АПК за умов високої ринкової турбулентності.
34. Інноваційні джерела фінансового оздоровлення та інвестиційного забезпечення агропідприємств: краудфандинг, грантова підтримка та екологічні («зелені») облігації.

Список рекомендованої літератури

1. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
2. Економіка підприємства: навчальний посібник / О.І. Лисак, Л.О. Андреева, Л.О. Болтянська. Мелітополь: Люкс, 2020. 272 с
3. Економіка підприємства: навчальний посібник / А.В. Непрана, І.Ю. Шевченко. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. Т. 1. 537 с.

4. Мельник Л.Г. Економіка підприємства. Університетська книга. 2023. 874 с.

5. Шарко М.В. Мешкова-Кравченко Н.В. Радкевич О.М. Економіка підприємства. Гельветика. 2020. 436 с.

6. Шевченко Л. С., Марченко О. С., Гриценко О. А. Економіка підприємства : навч. посіб.; за заг. ред. Л. С. Шевченко. 3-тє вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 212 с.

БЛОК 6 «СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА»

Соціально-економічна політика держави. Типи економічних систем: традиційна, адміністративно-командна, перехідна, ринкова. Мета і специфіка соціальної політики в різних економічних системах. Моделі соціальної політики в сучасному суспільстві: «бісмаркова» і «бевєріджська»; ліберальна, соціал-демократична, консервативна та католицька. Перелік основних міжнародних та вітчизняних соціальних інститутів.

Загальні тенденції соціальної політики європейських держав. Глобальні процеси сучасного світу та їх вплив на соціальні процеси. Місце України в світових соціальних процесах.

Наукове забезпечення соціальної політики. Наукова діяльність як визначальний фактор якості трудового життя людських ресурсів. Наукові засади формування соціальної політики: вдосконалення законодавства, нормативно-методичної бази соціальної політики на науковій основі; наукова обґрунтованість соціальних стандартів і гарантій, норм і нормативів.

Соціальна сфера як важливий інтегральний об'єкт соціальної політики, її роль у вирішенні соціальних проблем. Інтегральні показники продуктивності функціонування соціальної сфери: демографічний стан суспільства, диференціація населення за майновою ознакою, поляризація доходів, безробіття тощо. Криза соціальної сфери та її характеристики.

Соціальні нормативи як відправна точка формування соціальної політики. Основні державні соціальні гарантії: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.

Концепції відносної і абсолютної бідності. Методика комплексної оцінки бідності. Система показників бідності: щодо масштабів бідності в країні; щодо розшарування серед бідного населення; щодо бідності в регіонах. Причини бідності. Склад бідних в Україні та в світі, сучасні тенденції та зміни. Роль соціальних служб у вирішенні проблем бідності. Напрями боротьби з бідністю. Світовий досвід.

Пенсійне забезпечення в Україні і його сучасні проблеми. Пенсія як державна виплата. Пенсійний фонд України. Основні завдання Пенсійного фонду. Суб'єкти пенсійного забезпечення. Недержавні пенсійні фонди: види, значення, роль. Пенсійні схеми недержавних фондів соціального забезпечення.

Концепція людського розвитку, сутність і зміст. Основні складові

людського розвитку. Умови формування людського розвитку. Сталий людський розвиток. Вимірювання людського розвитку. Індекс людського розвитку та його параметри. Приклади розрахунку індексів очікуваного довголіття, досягнутого рівня освіти та життєвого рівня. Індекс людського розвитку та тендерний фактор. Фактори реалізації тендерної політики. Основні напрямки і перспективи людського розвитку на сучасному етапі. Стан людського розвитку в Україні та шляхи підвищення його ефективності.

Ринок праці як наукова категорія. Становлення ринку праці в Україні. Робоча сила, її показники та методи визначення. Зайнятість населення. Попит на робочі місця. Трудова активність. Трудова мобільність. Рівень трудової мобільності. Міграція робочої сили та її вплив на ринок праці. Види міграції. Зовнішня та внутрішня міграція. Зайнятість населення і реалізація трудової активності населення. Види зайнятості. Рівень зайнятості. Безробіття, його види та форми. Ситуація на ринку праці України. Шляхи зниження безробіття.

Соціальний захист в умовах гіг-економіки та дистанційної зайнятості: Проблема прекаризації праці (втрати стабільних соціальних гарантій) та інструменти забезпечення прав платформних працівників. Вплив автоматизації та штучного інтелекту (AI) на людський капітал: Ризики технологічного безробіття, трансформація структури затребуваних професій. Концепція безперервного навчання протягом усього життя як соціальний пріоритет.

Цифровізація соціальних послуг. Модернізація управління соціальною сферою через державні цифрові платформи (електронні реєстри, автоматизоване призначення субсидій та допомог).

Демографічна криза нового типу. Економічні наслідки безпрецедентної зовнішньої та внутрішньої міграції, депопуляції та старіння нації. Політика стимулювання повернення людського капіталу з-за кордону.

Соціальна реінтеграція та інклюзія. Економічні аспекти адаптації ветеранів, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Створення безбар'єрного середовища як фактор зростання ВВП.

Соціальна резильєнтність. Здатність соціальної інфраструктури (медицина, освіта, захист) безперервно функціонувати та відновлюватися після масштабних екзогенних шоків.

Новітні світові концепції розподілу доходів та інститути соціального добробуту. Концепція Безумовного базового доходу. Теоретичні дискусії, результати світових експериментів, економічні переваги та макроекономічні ризики впровадження.

Модернізація пенсійних систем. Перехід від солідарних до багатовекторних та накопичувальних систем в умовах демографічного навантаження. Роль суверенних фондів добробуту.

Концепція багатовимірної бідності. Вихід за межі суто монетарної оцінки

бідності (оцінка браку доступу до якісної освіти, медицини, безпеки, цифрових комунікацій).

**Перелік основних питань із соціальної економіки для підготовки до
здачі вступних іспитів:**

1. Типи і моделі соціальної політики, їх характеристика: світовий досвід застосування.
2. Об'єкти і суб'єкти, інструменти та інститути соціальної політики в соціально-орієнтованій економіці.
3. Проблеми зайнятості та трудової активності населення. Міграційні процеси й виклики воєнного стану.
4. Сутність соціальної безпеки національної економіки. Показники діагностики соціальної політики.
5. Соціальна структура суспільства. Соціально-економічна стратифікація.
6. Соціальні функції економіки. Соціальне розшарування населення як вихідна характеристика соціалізації економіки.
7. Механізм соціального захисту населення. Соціальні стандарти та нормативи.
8. Показники рівня та якості життя населення. Бідність як світова соціально-економічна проблема.
9. Роль держави та її інститутів у розробці й реалізації соціальної політики.
10. Соціальна сфера та інфраструктура, її роль у вирішенні соціальних проблем.
11. Пенсійне забезпечення населення. Напрями реформування пенсійної системи. Зарубіжний досвід.
12. Сутність, типи та етапи демографічної кризи. Її економічні наслідки.
13. Людський капітал як основа гідної праці та розвитку соціальної економіки.
14. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення соціальної політики в Україні.
15. Соціальна відповідальність суспільства. Її сутність та значення.
16. Зайнятість та безробіття, їх види та показники вимірювання. Мобільність робочої сили на ринку праці.
17. Нормативно-правове забезпечення соціально-трудова відносин в Україні.
18. Сучасні тенденції розвитку соціально-трудова відносин в Україні.
19. Оцінка ролі конвенцій Міжнародної організації праці в сфері зайнятості, ратифікованих Україною.
20. Вплив генеративного штучного інтелекту та автоматизації на структуру зайнятості: мікро- та макроекономічні аспекти технологічного безробіття.
21. Цифрова трансформація системи соціального захисту: ефективність

використання GovTech-інструментів (цифрових платформ та електронних реєстрів).

22. Стратегії подолання воєнно-демографічної кризи: інструменти стимулювання рееміграції та збереження людського потенціалу країни.

23. Організаційно-економічний механізм соціальної та професійної реінтеграції ветеранів і ВПО в систему національної економіки.

24. Економічна ефективність політики безбар'єрності та інклюзії в контексті підвищення рівня участі населення в робочій силі.

25. Методологічні підходи до оцінювання резильєнтності (стійкості) соціальної інфраструктури держави в умовах тривалих безпекових криз.

26. Теоретичні дебати навколо впровадження безумовного базового доходу як альтернативи традиційній системі соціальних допомог.

27. Багатовимірний індекс бідності (MPI) як інструмент комплексної діагностики соціального благополуччя суспільства: порівняльний аналіз із монетарними методиками.

28. Напрями реформування солідарних пенсійних систем в умовах критичного зростання коефіцієнта демографічного навантаження.

29. Глобальні соціальні нерівності (за Т. Пікетті) та їхній вплив на сталий людський розвиток у першій третині XXI століття.

Список рекомендованої літератури

1. Атаманюк Р.Ф., Атаманюк Е.А. Соціальна економіка: навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 203 с.

2. Соціальна та солідарна економіка: навчальний посібник / І. М. Сотник. – Суми : Сумський державний університет, 2022. 247 с.

3. Економічна ефективність та соціальна справедливість : пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи : кол. моногр. / НАН України, Секція суспільних і гуманітарних наук. Київ, 2019. 350 с.

4. Комплементарність інформаційно-цифрових і соціально-економічних перетворень як умова стабільного розвитку суспільства: монографія / за ред. чл.-кор. НАН України А. А. Гриценка. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». Київ. 2021. 400 с

5. Social economy in the EU. 2020. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/socialeconomy_en

**Критерії оцінювання якості знань осіб, що вступають до
аспірантури на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти**

Критерії оцінювання знань	Сумарна кількість балів	Підсумкова оцінка
Вступник до аспірантури виявив всебічні, систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, передбаченого програмою; засвоїв основну та додаткову літературу, рекомендовану програмою; проявив творчі здібності в розумінні, логічному, стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.	180-200	Відмінно
Вступник до аспірантури виявив систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни вище середнього рівня; продемонстрував уміння вільно виконувати завдання, передбачені програмою; засвоїв літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їхнє значення для подальшої професійної діяльності.	165-179	Добре
Вступник до аспірантури виявив загалом добрі знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань, але припустив низку помітних помилок; засвоїв основну літературу, рекомендовану програмою; показав систематичний характер знань з дисципліни; здатний до самостійного використання та поповнення надбаних знань у процесі.	150-164	Добре
Вступник до аспірантури виявив задовільні знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань. При цьому здобувач вищої освіти мав виявити неточності при оцінюванні явищ, фактів та недостатньо обґрунтував твердження та висновки, непевно орієнтувався у навчальному матеріалі.	130 - 149	Задовільно
Вступник до аспірантури виявив незадовільні знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань. При цьому здобувач вищої освіти демонстрував невміння аналізувати явища, факти, події, робити самостійні висновки та їх обґрунтувати, що свідчить про те, що здобувач не оволодів програмним матеріалом.	0 - 129	Не задовільно

Приклад білету:



УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
09117, пл. Соборна 8/1, м. Біла Церква, Київська обл., Україна, тел. (04463) 5-12-88

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Ректор Білоцерківського національного
аграрного університету, професор

_____ Олена ШУСТ

«__» _____ 2026 р.

Зразок /Екзаменаційний білет для складання іспиту зі спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»

1. Теорії відносних (А. Сміт) і абсолютних (Д. Рікардо) переваг в зовнішніх економічних відносинах країн Європейської цивілізації та їх сучасне значення. Напрями формування конкурентних переваг вітчизняного аграрного сектору на зовнішніх ринках.

2. Пропозиція та фактори, що її визначають. Функція пропозиції. Особливості формування товарної пропозиції агропродовольчої продукції.

3. Економічна сутність агропромислової інтеграції, її організаційні форми і соціально-економічне значення.

Розрахункове завдання.

Відповідальний за зміст білетів,
гарант освітньо-наукової програми,
доктор економічних наук, професор

Ольга ВАРЧЕНКО